

ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΤΗΣ 20^{ΗΣ} ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1994

ΠΡΟΕΔΡΙΑ ΘΕΜΙΣΤΟΚΛΗ ΔΙΑΝΝΕΛΙΔΗ

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΒΙΒΛΙΟΥ

Ὁ Ἀκαδημαϊκὸς κ. Ἀγαπητὸς Γ. Τσοπανάκης, παρουσιάζων τὸ βιβλίον τοῦ Κωνσταντίνου Μηνᾶ, *Ἡ γλῶσσα τῶν δημοσιευμένων μεσαιωνικῶν ἑλληνικῶν ἐγγράφων τῆς Κάτω Ἰταλίας καὶ τῆς Σικελίας*. Ἐκδοση Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν 1994, σσ. 432, λέγει τὰ ἑξῆς:

Μοῦ εἶναι ιδιαίτερα εὐχάριστο τὸ ὅτι παρουσιάζω τὸ ἀποτέλεσμα μιᾶς διαδικασίας ποὺ κράτησε ἀρκετὰ χρόνια, ἀπὸ τὴν προκήρυξη ἐκ μέρους τῆς Ἀκαδημίας ἑνὸς διαγωνισμοῦ μὲ ἔπαθλο γιὰ τὴν συγγραφὴ μελέτης γιὰ τὴν γλῶσσα τῶν δημοσιευμένων ἑλληνόγλωσσων ἐγγράφων τῆς Κάτω Ἰταλίας καὶ Σικελίας, τὴν βράβευση τῆς μόνης μελέτης ποὺ ὑποβλήθηκε (1989), καὶ τὴν ἔκδοσή της ἐκ μέρους τῆς Ἀκαδημίας. Συγγραφέας της εἶναι ὁ Κωνσταντῖνος Μηνάς, ἀπὸ τὴν Ὀλυμπο τῆς Καρπάθου, μέχρι πρὶν λίγα χρόνια καθηγητῆς τῆς Γλωσσολογίας στὸ Πανεπιστήμιο Ἰωαννίνων καὶ τώρα Πρόεδρος τοῦ Παιδαγωγικοῦ Τμήματος τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Αἰγαίου στὴν Ρόδο. Ὁ κ. Μηνάς ἔχει ἀσχοληθῇ μὲ τὴν μελέτη νότιων ιδιωμάτων τῆς Νέας Ἑλληνικῆς, τὰ ὁποῖα παρουσιάζουν μεγάλες συγγένειες μὲ τὰ Κατωιταλικά ἑλληνικά ιδιώματα, μὲ τὰ ὁποῖα ἐπίσης ἔχει ἀσχοληθῇ ὁ ἴδιος.

Πιστεύω ὅτι ἡ Ἀκαδημία συνεχίζει ἔμπρακτα μὲ πολλὴν ἐπιτυχία τὸ ἐνδιαφέρον της γιὰ τὸν Ἑλληνισμὸ τῆς Μεγάλης Ἑλλάδας, ποὺ ἐπιβιώνει ἀκόμα σήμερα γλωσσικὰ μόνο, στὴν Κάτω Ἰταλία, μὲ μεγάλη συμπάθεια τῶν ὁμιλητῶν πρὸς τὴν Ἑλλάδα καὶ ὑψηλὸ ἐνδιαφέρον γιὰ τὴν μακρινή τους παράδοση. Ἡ πρώτη σημαντικὴ ἐκδήλωση εἶναι ἡ ἔκδοση ἀπὸ τὴν Ἀκαδημία τοῦ πεντάτομου *Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ τῶν Κατωιταλικῶν Ἰδιωμάτων*, τὴν ὁποία, ὕστερα ἀπὸ ὑπὲρ εἰκοσάχρονη προεργασία,

(ή όποία άρχισε τό 1962)· συγγραφέας τοῦ μεγάλου αὐτοῦ ἔργου εἶναι ὁ Ἀναστάσιος Καραναστάσης, τότε συντάκτης τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, ὁ όποῖος κατόρθωσε νά παρουσιάσει τόν πρώτο τόμο στά 1984 καί τόν τελευταῖο στά 1992. Τό ἔργο αὐτό, συμπληρώνοντας παλαιότερες ἐργασίες, ἑλληνικές καί ξένες, ἀποτελεῖ οὐσιαστικά ἕναν Θησαυρό (Thesaurus) τῆς γλώσσας τῶν κατωιταλικῶν ιδιωμάτων καί θά συμπληρωθῇ μέ τήν ἐκδοση, πάλι ἐκμέρους τῆς Ἀκαδημίας, μιᾶς μεγάλης Γραμματικῆς τῶν ἰδιων ιδιωμάτων, ἡ όποία ἤδη βρίσκεται στό Τυπογραφεῖον. (Μέ ἐπιστάσια βέβαια τοῦ ἰδίου).

Ἡ μελέτη τοῦ κ. Μηνᾶ εἶναι μιᾶ πλήρης γλωσσική ἐξέταση, δηλ. μιᾶ πλήρης Γραμματική τῶν ἕως τώρα δημοσιευμένων ἑλληνόγλωσσων ἐγγράφων τῆς εὐρύτερης περιοχῆς τῆς ἄλλοτε Μεγάλης Ἑλλάδας, ἀπό τήν Νεάπολη ὡς τήν Σικελία καί ἀπό τόν 10. ὡς τόν 15. αἰ., ἡ όποία ἐξετάζει τήν Φωνητική, τήν Μορφολογία, τήν Παραγωγή καί τήν Σύνθεση καί τό Λεξιλόγιο τῶν ἐγγράφων αὐτῶν μέ τρόπον ἐξαντλητικό καί ἀπολύτως ἱκανοποιητικό.

Σύμφωνα μέ τόν πίνακα τῆς σ. 22, ὁ κ. Μηνᾶς ἐξετάζει τήν γλώσσα 767 δημοσιευμένων ἐγγράφων, ἀπό τά όποια τά περισσότερα, δηλ. 446 ἀνήκουν στόν 12. αἰ., μέ 150 στόν 11. καί 133 στόν 13. Ἀπό τόν 10. αἰ. ἔχουμε μόνο 8 ἔγγραφα, ἀπό τόν 14. 10. ἀπό τόν 15. 3, ἐνῶ 17 εἶναι χωρίς χρονολογία. Ἀπό τήν Κάτω Ἰταλία προέρχονται 559, ἐνῶ ἀπό τήν Σικελία 208. Σύνολο 767.

Ἡ γλώσσα τῶν ἐγγράφων αὐτῶν εἶναι, ἀνάλογα μέ τήν προέλευσή τους, καί λόγια καί λαϊκή. Ὅπως σημειώνει ὁ συγγραφέας στήν Εἰσαγωγή (σ. 21) τά λόγια ἔγγραφα εἶναι ἐπίσημα, αὐτοκρατορικά χρυσόβουλλα, ἔγγραφα δουκῶν καί ἄλλων ἀξιωματούχων, «τά περισσότερα ὅμως εἶναι ἔγγραφα ἁσημῶν γραφέων, λαϊκά στή βάση τους κείμενα, πού ἀσχολοῦνται μέ δικαστικές κρίσεις σέ ἀστικές ἀντιδικίες, καί προπάντων μέ θέματα τοῦ ιδιωτικοῦ βίου, ἀγορές, πωλήσεις, ἀνταλλαγές, καθορισμούς τῶν συνόρων χωραφιῶν, προσφορές σέ ναούς, προικοδοτήσεις, διαθήκες, ὅπου συναντᾶ κανεῖς πλῆθος ὅρων τῆς καθημερινῆς ζωῆς».

Ἡ μελέτη τῆς λαϊκῆς μορφῆς τῆς ἑλληνικῆς γλώσσας μᾶς χρειάζεται πολὺ καί μᾶς λείπει πάρα πολὺ, ἐπειδή, ἀκριβῶς γιά τοὺς κρίσιμους αὐτοὺς αἰῶνες ἀπό τόν 8. ἕως τόν 14. ἢ 15., αἰ., δέν διαθέτουμε ἐκτεταμένα κείμενα ὥστε νά μπορούμε νά παρακολουθήσουμε τήν ἐξέλιξή της, ἂν ἐξαιρέσουμε τὰ Προδρομικά ποιήματα — πού δέν εἶναι ἀπολύτως λαϊκά — καί τίς Ἀσσίζες τῆς Κύπρου καί τό Χρονικό τοῦ Μαχαιρᾶ τοῦ 13. καί 14. αἰ. ἀντίστοιχα, πού εἶναι γραμμένα στό κυπριακό ἰδίωμα τῆς ἐποχῆς. Συμβάλλει ἐπομένως, μέ τόν δικό της ἀξιόλογον τρόπο, ἡ μελέτη αὐτή

τοῦ Κ. Μηνᾶ στήν συμπλήρωση τῶν γνώσεών μας γιά τήν περίοδο αὐτήν τοῦ Μεσαίωνα, τήν ὁποία προσδιορίσαμε.

Γιά νά ἀποκτήσουμε μιάν ἰδέα τῆς λαϊκῆς μορφῆς τῆς περιφερειακῆς αὐτῆς γλώσσας, ἡ ὁποία, πρέπει νά προσθέσουμε, ἀναπτυσσόταν ὀρφανή καί ἀπροστάτευτη μέσα σέ ξενόγλωσσο περιβάλλον, ἀντιγράφουμε ἓνα μικρό δεῖγμα ἀπό ἔγγραφο τοῦ 11. αἰ. (σ. 27): «... ἀφιερωῶ ἐγὼ Ρομβέρτος χωράφιον εἰς τήν Παναγίαν Θεοτόκον τῆς Περτούσας καί ἐμὸν μοναστήριον, τὸν λεγόμενον εἰς τήν στράτα Κονσίνα, περὶ ψυχῆς τοῦ πατρός μου καί τῆς μητρός μου καί τοὺς ἐμοὺς ἀδελφούς καί τήν ἐμὴν ψυχὴν, τοῦ ἔχῃται ἐξουσίαν τὸ αὐτὸ χωράφιον γεηπονεῖν».

Γιά τὸ Λεξιλόγιο μποροῦμε νά ποῦμε ὅτι διαπιστώνουμε τὴν ἀνάμειξη ποὺ ἔγινε μέσα στὸ ξενόγλωσσο περιβάλλον, τοὺς νέους ὅρους ποὺ υἱοθετήθηκαν ἀλλὰ καί τὴν παράδοση· εἶναι φυσικὸ ἡ ἀνάμειξη αὐτὴ νά ἰσχύσῃ καί γιά τὴν μορφὴ τῆς λαϊκῆς γλώσσας, ἡ ὁποία εἶναι ἀδύνατο νά εἶναι σέ ὅλην τὴν ἔκταση λαϊκῆ.